

## Een lichenologische excursie naar Lille en omgeving (België, provincie Antwerpen)

D. (Dries) Van den Broeck<sup>1</sup>, A. (André) Aptroot<sup>2</sup>, D. (Dirk) Jordaens<sup>3</sup>, L.B. (Laurens) Sparrius<sup>4</sup> & J. (Jacqueline) Poeck<sup>5</sup>

<sup>1</sup>Kerkstraat 65, 2850 Boom, België (dries.vandenbroeck@telenet.be), <sup>2</sup>Gerrit van der Veenstraat 107, 3762 XK Soest, <sup>3</sup>Bevelsesteenweg 98, 2560 Nijlen, <sup>4</sup>Kongsbergstraat 1, 2804 XV Gouda, <sup>5</sup>Pol De Montstraat 10A, 2020 Antwerpen, België

### **Abstract: A lichenological excursion to Lille and surroundings (Belgium, Prov. Antwerpen)**

Report of a field trip in 2004 to several churches, e.g. with *Lecanora pannonica*, and some roadside trees, e.g. with the usually saxicolous *Scoliciosporum umbrinum*, and to a forest. This forest yielded several indicators of ancient woodland, e.g. *Lecanactis abietina*, *Lepraria umbricola* and *Cladonia incrassata*. Even a foliicolous lichen was found on leaves of *Ilex*: *Fellhaneropsis myrtillicola*.

Op 19 december 2004 bezochten de auteurs een aantal locaties in Lille en omgeving. Deze excursie kadert in het atlasproject 'Lichenen van de Provincie Antwerpen'. Eerst werd de St-Pieterskerk van Lille bekeken. Er konden 31 soorten lichenen en één lichenicole fungus genoteerd worden. Fraaie vondsten waren: Gewoon schubjesmos (*Hypocenomyce scalaris*) op baksteen, Muurblaaskorst (*Toninia aromatica*) en Witte kalkstippelkorst (*Verrucaria calciseda*) met daarop Parasietschriftmos (*Opegrapha rupestris*) als lichenicole fungus. De houten kerststal, de betonnen stoeprand en een muur vlakbij de kerk leverden nog een aantal extra soorten op, waaronder fertiele Grijsgroene steenkorst (*Lecidella scabra*). Onze volgende stopplaats betrof de kerk van Poederlee. De kerk zelf herbergt minder soorten (24) maar André wist ons wel een aantal zeer bijzondere soorten aan te wijzen nl. Oosterse schotelkorst (*Lecanora pannonica*) en Zwavelgroene schotelkorst (*Lecanora sulphurea*). Van de tweede was maar een kleine hoeveelheid zichtbaar, maar de eerste bedekte wel een oppervlakte van nagenoeg 1 m<sup>2</sup>. Van deze soort is het pas de derde vondst in België. Er kon ook materiaal verzameld worden voor een chemische analyse. De muur en de bakstenen grondbedekking rondom de kerk leverden geen bijzondere soorten op. De kerk van Vorselaar is met zijn 19 soorten zeker de armste en minst interessante van de bezochte kerken. Op de kasseien rondom de kerk kon Kleine granietkorst (*Lecidea variegatula*) als bijzondere soort genoteerd worden. De lindes van de dreef die vanaf de kerk

naar het kasteel voert zijn sterk met algen begroeid. Ondanks dat kon één exemplaar van het Blauwgrijs steenschildmos (*Parmelia saxatilis*) gevonden worden en wist Laurens op één boom fertiel Grijs schorssteeltje (*Chaenotheca trichialis*) aan te wijzen. De beuken verderop vergastten ons wel op een zeer bijzonder spektakel. Daar waar over het algemeen maar weinig soorten op dergelijke bomen kunnen gevonden worden kon nu een vreemde mengeling van zuurminnende, stikstofminnende en stofminnende soorten genoteerd worden. Opvallend is dat Groene schotelkorst (*Lecanora conizaeiodes*) nog volop voorkomt, samen met o.a. de Houtschotelkorst (*Lecanora saligna*).

Na de lunch werd een vluchtige blik geworpen op een eenzame populier en op een rijtje zeer stoffige Amerikaanse eiken vlak langs een doorgaande weg. Hier zat Steenspiraalkorst (*Scoliciosporum umbrinum*) op, een vrij gewone soort van hard zuur gesteente (vooral graniet en baksteen), die in Nederland recent niet van boomschors bekend is. Vreemd genoeg is er wel een 100 jaar oude epifytische vondst uit (Nederlands) Brabant.

Het laatste excursiepunt was het Grotenhoutbos, deels gelegen op het grondgebied van Gierle en deels op dat van Vosselaar. Dit domein telt meer dan 390 ha waarvan maar een klein gedeelte door ons bezocht werd. Dit bleek echter voldoende om een aantal interessante soorten te kunnen waarnemen. Deze zijn deels soorten die karakteristiek zijn voor oude bossen (Van Herk & Aptroot 2004), zoals de Maleboskorst (*Lecanactis abietina*), die nog niet eerder uit Noord-België is opgegeven. In het Grotenhoutbos kan hij massaal op de daar aanwezige eiken gevonden worden. Hetzelfde voor wat betreft de Boomvoetpoederkorst (*Lepraria umbricola*), waarvan het overigens pas de derde keer is dat hij in België gevonden is. Diverse soorten *Chaenotheca* werden gevonden, o.a. het zeldzame Stoffig schorssteeltje (*C. stemonea*). Ook de vondst van Turflucifer (*Cladonia incrassata*), flink wat op eiken samen met o.a. Greppelblaadje (*C. caespiticia*), is belangwekkend, omdat het pas de derde in België is en de eerste met flink wat materiaal. In dit oude bos zijn ook de dunne twijgjes en zelfs de levende bladeren van hulst een substraat voor karakteristieke korstmossen: het leverde een folicole vindplaats van Bosbeskorst (*Fellhaneropsis myrtillicola*) op. Op de aangeplante exotische levensboom stond nog UV-mos (*Psilolechia lucida*). Wie weet welke soorten er nog meer voorkomen in de rest van het bos: we hebben het gedeelte met de oudste bomen nog niet kunnen bezoeken. Al met al is dit het enige bos in Vlaanderen met een flinke set

oude bos-indicatoren, wat zeker wijst op een lange relatief ongestoorde geschiedenis van dit bos.

### Literatuur

Herk, C.M. van & A. Aptroot 2004. Verspreidingspatronen en ecologie van Nederlandse korstmossen. *Gorteria* 30: 77-91.

### Locaties

1. Lille, St-Pieterskerk, kerkmuren van baksteen met rand in kalksteen. IFBL: C5-15.
2. Lille, St-Pieterskerk, bakstenen muur tegenover de kerk. IFBL: C5-15.
3. Lille, St-Pieterskerk, betonnen stoepwand. IFBL: C5-15.
4. Lille, St-Pieterskerk, kerststal in hout. IFBL: C5-15.
5. Poederlee, kerk, muur van baksteen rond de kerk. IFBL: C5-26.
6. Poederlee, kerk, kerkmuren van baksteen met rand in kalksteen. IFBL: C5-26.
7. Poederlee, kerk, bakstenen grondbedekking omheen de kerk. IFBL: C5-26.
8. Poederlee, kerk, kalkstenen grafstenen op kerkhof. IFBL: C5-26.
9. Vorselaar, kerk, kerkmuren van baksteen met rand in kalksteen. IFBL: C5-25.
10. Vorselaar, kerk, kasseien rondom kerk. IFBL: C5-25.
11. Vorselaar, kerk, kalkstenen grafzerk. IFBL: C5-25.
12. Vorselaar, oude Tilia en Fagus langs de dreef van de kerk naar het kasteel. IFBL: C5.25.
13. Vorselaar, Sassenhout, oude Populus langsheen de weg. IFBL: C5-25.
14. Vorselaar, Poederleeseweg, oude Quercus rubra langsheen de weg. IFBL: C5-25.
15. Vorselaar, De Breem, oude Tilia aan woning. IFBL: B5-57.
16. Gierle, Grotenhoutbos, gemengd bos met oude Quercus, Fagus, Pinus, Ilex, Castanea en Acer. IFBL: B5-57.
17. Vorselaar, idem. IFBL: B5-57.

### Legenda substraten

|    |           |     |                      |
|----|-----------|-----|----------------------|
| A  | Acer      | ba  | baksteen             |
| Ca | Castanea  | be  | beton                |
| F  | Fagus     | bo  | boomstronk           |
| I  | Ilex      | dh  | dood hout            |
| P  | Populus   | k   | kalksteen            |
| Pi | Pinus     | ka  | kassei               |
| Q  | Quercus   | mo  | mortel               |
| T  | Tilia     | mos | mos                  |
| Th | Thuja     | te  | terrestrisch         |
| Va | Vaccinium | V   | Verrucaria calciseda |

**Soortenlijst**

*Amandinea punctata* / 10ka 12T 12F 13P 16A / *Arthonia spadicea* / 12T 12F 13P 16Q / *Aspicilia calcarea* / 6k 11k / *Aspicilia contorta* / 5mo 7mo 11k / *Athelia arachnoidea* 12T 17Q / *Bacidia adastrata* / 12T 12F 13P 16A 16Q / *Bacidia caligans* / 5ba 7ba / *Bacidia egenula* / 8mo / *Bacidia neosquamulosa* / 5ba 12T 12F 13P 16Q 17Q / *Baeomyces rufus* 16te / *Buellia aethalea* 5ba 10ka / *Caloplaca aurantia* / 1k 6k / *Caloplaca brittanica* / 1k 5ba 7ba 9k / *Caloplaca citrina* / 1k 3be 9mo 11k 12F / *Caloplaca coronata* / 1k 6k 11k / *Caloplaca decipiens* / 5mo 6k 7ba 9mo 11k / *Caloplaca flavescens* / 1k 5k 6k 9k / *Caloplaca flavocitrina* / 1k 5mo 6k 9k 11k / *Caloplaca holocarpa* / 3be 11k / *Caloplaca lithophila* / 1k / *Caloplaca ruderum* / 1k 9mo / *Caloplaca saxicola* / 6k 9mo / *Caloplaca teicholyta* / 2mo 5mo 7mo 11k / *Candelaria concolor* / 16A / *Candelariella aurella* / 1k 7mo 9mo / *Candelariella medians* / 11k / *Candelariella reflexa* / 12F 14Q 16A 17Q / *Candelariella vitellina* / 2ba 7ba 10ka 14Q / *Chaenotheca ferruginea* / 16Q 17Q / *Chaenotheca stemonea* / 16Q 17Q / *Chaenotheca trichialis* / 12T 17Q / *Cladonia caespiticia* / 12F 12te 16Q 16Ca 16te 17te / *Cladonia coniocraea* / 12F 12te 14Q 17bo 17Q / *Cladonia chlorophaea* / 17Q / *Cladonia incrassata* / 16Q / *Collema crispum* / 7te 8mo / *Dimerella pineti* / 12T 16Q 16A 16 Va 17Q / *Diploicia canescens* / 1k / *Diplotomma alboatrum* / 1k / *Evernia prunastri* / 12T / *Fellhanera viridisorediata* / 16l 16Va / *Fellhaneropsis myrtillicola* 16l / *Flavoparmelia caperata* / 12T 17A / *Flavoparmelia soredians* / 12F / *Gyalideopsis anastomosans* / 12F 16F 16l 16A 17Q / *Hypocenomyce scalaris* / 1ba 12F 15T 16Q / *Hypogymnia physodes* / 12T / *Hypotrachyna revoluta* / 12F / *Lecanactis abietina* / 16Q 17Q / *Lecania erysibe* / 3be 6k 9mo 12F / *Lecania rabenhorstii* / 1k 11k / *Lecanora albescens* / 1k 5mo 6k 9k / *Lecanora campestris* / 1k 5ba 6ba 7ba 9k 10ka / *Lecanora conizaeoides* / 12T 12F 16Q 16A 17Q / *Lecanora crenulata* / 1k 6k 9k / *Lecanora dispersa* / 5ba 6k 11k 12T 12F 14Q / *Lecanora expallens* / 12T 16Q 17Q / *Lecanora flotowiana* / 11k / *Lecanora hagenii* / 6ba 7ba 12F 16Q / *Lecanora muralis* / 5ba 6k 7ba 9mo 10ka 14Q / *Lecanora pannonica* / 6ba / *Lecanora polytropa* / 5ba 10ka / *Lecanora saligna* / 12F / *Lecanora sulphurea* / 6ba / *Lecidea fuscoatra* / 2ba 5ba 10ka / *Lecidea variegatula* / 10ka / *Lecidella carpathica* / 5ba / *Lecidella elaeochroma* / 12F 14Q 16A / *Lecidella scabra* / 2ba 5ba / *Lecidella stigmatea* / 5mo 7mo 10ka / *Lepraria incana* / 12T 12F 13P 14Q 16F 16Q 16A 17Q / *Lepraria lobificans* / 16Q / *Lepraria umbricola* / 16Q / *Leproloma vouauxii* / 1ba / *Melanelia fuliginosa* / 12T 12F / *Melanelia subaurifera* / 12T 17Q / *Micarea denigrata* / 4dh / *Micarea micrococca* / 16Q 16Pi 17Q / *Micarea spec.* / 12T / *Micarea viridileprosa* / 12te / *Myxobilimbia sabuletorum* / 1mos / *Opegrapha rupestris* / 1V / *Opegrapha spec.* / 13P / *Parmelia saxatilis* / 12T / *Parmelia sulcata* / 5ba 12T 12F 14Q 17Q / *Parmotrema chinense* / 12T 12F 17Q / *Phaeophyscia nigricans* / 6k 11k 12F / *Phaeophyscia orbicularis* / 1k 5ba 6k 9mo 11k 12T 12F 14Q / *Physcia adscendens* / 5ba 9mo 12T 12F 13P 14Q / *Physcia caesia* / 7ba 10ka 12F / *Physcia dubia* / 5ba 12F 14Q / *Physcia tenella* / 5ba 12F 12T 13P 14Q 16A 17Q / *Physconia grisea* / 5ba / *Porpidia soredizodes* / 5ba / *Psilolechia leprosa* / 1ba 9ba / *Psilolechia lucida* / 1ba 9mo 17Th / *Punctelia subrudecta* / 5ba 12T 16A / *Punctelia ulophylla* / 12F 12T 16A / *Ramalina farinacea* / 12T / *Rinodiana gennarii* / 1k 6k 12F / *Sarcogyne regularis* / 6k / *Scoliciosporum umbrinum* / 1k 6ba 7ba 14Q / *Toninia aromatica* / 1mo / *Trapelia coarctata* / 5ba / *Trapelia involuta* / 5ba / *Trapelia obtegens* / 5ba / *Trapelia placodioides* / 2 ba 5ba 7ba / *Trapeliopsis granulosa* / 12F / *Trapeliopsis pseudogranulosa* / 12F / *Verrucaria calciseda* / 1k 6k / *Verrucaria glaucina* / 6k / *Verrucaria muralis* / 1k 9k / *Verrucaria nigrescens* / 1k 6k / *Verrucaria ochrostoma* / 1k 5ba 6k / *Verrucaria tectorum* / 1k 11k / *Verrucaria viridula* / 1k 2mo 5ba / *Xanthoria calcicola* / 5ba 9mo / *Xanthoria candelaria* / 12F 13P 14Q 16A / *Xanthoria parietina* / 1ba 5mo 7ba 12F 13P 14Q / *Xanthoria polycarpa* / 12F 12T 14Q /